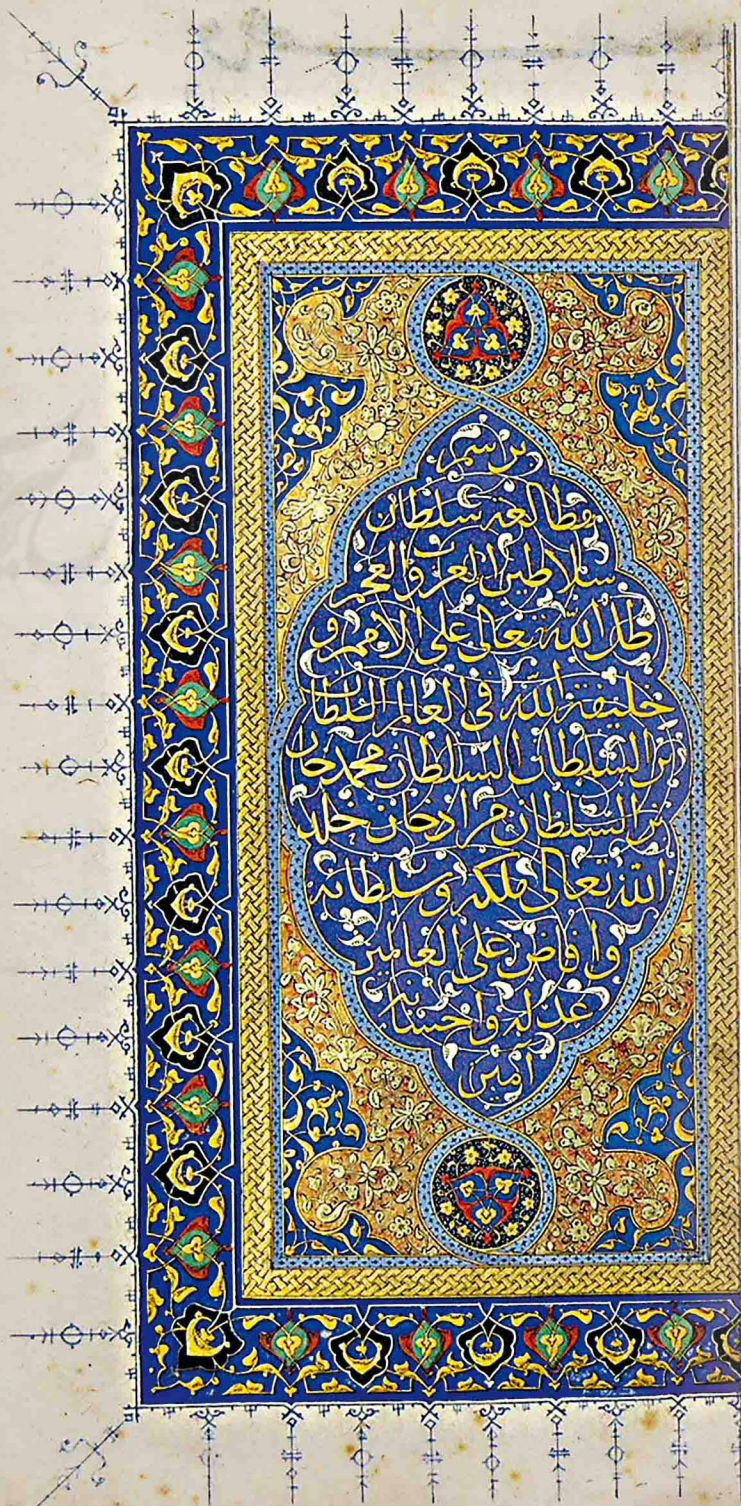


گزارش میراث

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال هفتم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱ [انتشار: زمستان ۱۴۰۳]

- جلال متینی و خدمات او به میراث مکتوب فارسی ● تخبیر الکلام، اثری نویافته از سیف‌الدین اسفرنگی در سبب نزول بعضی از آیات قرآن / بهروز ایمانی
- یادمانی از دوره سلجوقی در حلب / احمد عاصبار ● برخی واژه‌ها و اصطلاحات مغولی در الوصایلی الی الریاسیل / علی صفری آق‌قله ● به نیروی بازوی کیخسروی: درباره نام گرجی الهوردی خان / محمدصادق میرزا ابوالقاسمی ● برای محافظت و از روی مهرورزی: اعمال عاطفی در نقاشی‌های نسخه‌های خطی ترکی - ایرانی دوران مدرن متقدم / کریم‌تین گروبر، ترجمه: نسترن بجایی ● سه یادداشت ریشه‌شناسی: بشکول، بزکول، بشول، بزکول، بشکولیدین؛ دیزه؛ بلج / حسن رضایی باغ‌بیدی، ترجمه: میلاد یگلدو ● شواهدی بر درستی ترجمه بنداری از «ماده سهر» به «ناقه بنت ثلاثین» / حسین شهرابی ● درباره مفردات و رباعیات حسینعلی میرزا فرمان‌فرما / علیرضا خزایی ● درآمدی بر مضافات فهرست‌نویسی نسخ خطی فارسی در لهستان؛ نگاهی گذرا به نسخ خطی بهار دانش در ورشو و طوطی‌نامه در ورسلاو / ستاسواف آدام یاشکونسکی ● اشعار نویافته خالص استرآبادی / سید هادی میرقاسمی ● درنگی بر تصحیح احسن القصص؛ سنجش متن تصحیح‌شده احسن القصص با نسخه اساس (محفوظ در کتابخانه چلبی عبدالله ترکیه) / سید رضا موسوی هفتادر ● نقد و بررسی تفاوت ضبط‌های زرین‌قنانه با دست‌نویسی نویافته / صادق ارشی ● ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۵) / سید احمدرضا قائم‌مقامی ● زندگی و آثار فریدون بیگ / نصرالله صالحی



فهرست

سرشناس

جلال متینی و خدمات او به میراث مکتوب فارسی..... ۳-۴

بسمت

- تخیر الکلام، اثری نویافته از سیف‌الدین اسفرنگی در سبب نزول بعضی از سوره و آیات قرآن / بهروز ایمانی ۵-۹
- یادمانی از دوره سلجوقی در حلب / احمد خاچه‌پار ۱۰-۱۲
- برخی واژه‌ها و اصطلاحات مغولی در الواسیل الی الرسایل / علی صفری آق‌قلعه ۱۳-۱۹
- به نیروی بازوی کیخسروی: درباره نام گرجی اللوردی خان / محمّدصادق میرزا ابوالقاسمی ۲۰-۲۲
- برای محافظت و از روی مهرورزی: اعمال عاطفی در نقاشی‌های نسخه‌های خطی ترکی - ایرانی دوران مدرن / مقدم / کریستین گرویر: ترجمه: نثر نجاتی ۲۳-۵۰
- سه یادداشت ریشه‌شناختی: بشکول، پزکول، بشول، پزگول، بشکولیدن؛ دیزه؛ بلوچ / حسن رضایی باغبیدی: ترجمه: میلاد بیگلر ۵۱-۵۴
- شواهدی بر درستی ترجمه بنداری از «ماده سهر» به «ناقه بنت ثلاثین» / حسین شهرابی ۵۵-۶۳
- درباره مفردات و رباعیات حسینعلی میرزا فرمان‌فرما / علیرضا خزایی ۶۴-۶۹
- درآمدی بر معضلات فهرست‌نویسی نسخ خطی فارسی در لهستان: نگاهی گذرا به نسخ خطی بهار دانش در ورشو و طوطی‌نامه در ورسلاو / ستانیسواف آدام باشکوفسکی ۷۰-۸۰
- اشعار نویافته خالص استرآبادی / سیده‌های میرآقایی ۸۱-۸۷

نقد و بررسی

- درنگی بر تصحیح احسن القصص؛ سنجش متن تصحیح‌شده احسن القصص با نسخه اساس (محفوظ در کتابخانه چلبی عبدالله ترکیه) / سیدرضا موسوی هفتاد ۸۸-۹۹
- نقد و بررسی تفاوت ضبط‌های زرین‌قبانامه با دست‌نویسی نویافته / صادق ارشی ۱۰۰-۱۱۳

پژوهش‌های باستان‌شناختی

- ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۱۵) / سید احمدرضا قائم‌مقامی ۱۱۴-۱۱۷

ایران در متون و منابع عثمانی (۲۸)

- زندگی و آثار فریدون بیک / نصرالله صالحی ۱۱۸-۱۲۲

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سرویراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.com

gozareh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰،۰۰۰ ریال

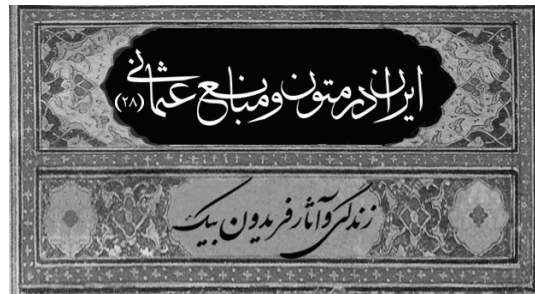
روی جلد: دست‌نویسی مورخ ۸۷۰ق از تحریر
المجسطی، اثر نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن
الطوسی (۵۹۷-۶۷۲ق)، که به رسم خزانه سلطان محمد
فاتح (۸۴۸-۸۸۶ق) انتساخته شده و اکنون به شماره
۱۳۶۰ در مجموعه فیض‌الله افندی در کتابخانه ملت
(استانبول) نگهداری می‌شود.

راهنمای نویسندگان و خوانندگان

- آرای مندرج در نوشته‌ها لزوماً منطبق با نظر گزارش میراث نیست.
- گزارش میراث در پذیرش و ویرایش مقالات مختار است.
- نقل مطالب این نشریه با ذکر مأخذ مجاز است.
- مقالاتی که پذیرفته نشده‌اند، بازگردانده نمی‌شوند.
- نسخه ویراسته و نهایی مقالات، حتی المقدور با تأیید نویسندگان به چاپ خواهد رسید.

از نویسندگان می‌خواهیم به نکات زیر توجه فرمایند:

- مقالات ارسالی نباید پیش‌تر در نشریه‌ای منتشر، یا همزمان به نشریات دیگر تحویل شده باشد؛ در غیر این صورت، مجله از چاپ دیگر مقالات نویسنده معذور است.
- نوشته‌های خود را به صورت تایپ‌شده با نرم‌افزار Word و به نشانی gozaresh@mirasmaktoob.ir بفرستید.
- تصاویر، جدول‌ها و نمودارها جداگانه و با فرمت JPEG یا TIFF ارسال شوند.
- به همراه مقالات مترجم، رونوشت متن اصلی و اطلاعات کامل کتاب‌شناختی مقاله ترجمه‌شده فرستاده شود.
- در مقالات نقد و بررسی، لازم است تصویر روی جلد کتاب، نیز مشخصات کتاب‌شناختی آن درج شود؛ شامل موارد زیر:
 - نام مؤلف. عنوان کتاب. نام مصحح/ مترجم. محل چاپ: ناشر، سال چاپ.
 - ارجاعات به صورت زیر تنظیم شود:
 - نام خانوادگی، تاریخ انتشار: [جلد/ شماره صفحه (مثلاً: افشار، ۱۳۸۹: ۲۱۲)].
 - تبصره: اگر ارجاع بعدی به اثری دیگر از همان نویسنده باشد، به جای نام خانوادگی: همو؛ اگر ارجاع بعدی به همان کتاب باشد، به جای نام خانوادگی و تاریخ نشر: همان؛ اگر ارجاع بعدی عین ارجاع قبلی باشد: همانجا.
 - کتابنامه در پایان مقاله به ترتیب الفبایی، بر اساس نام خانوادگی یا نام شهر مؤلفان، بدین شیوه تنظیم شود:
 - کتاب: نام خانوادگی/ نام شهر، نام (تاریخ انتشار). عنوان کتاب. [نام مترجم، مصحح و...]. [شماره ویراست]. محل نشر: ناشر. (مثلاً: آذرنوش، آذرتاش (۱۳۸۷). چالش میان فارسی و عربی. ویراست دوم. تهران: نشر نی).
 - مقاله در مجله: نام خانوادگی، نام (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». [نام مترجم]. نام نشریه، دوره یا سال، شماره: شماره صفحات. (مثلاً: صادقی، علی اشرف (۱۳۶۸). «یک قاعده آوایی». مجله زبانشناسی، سال ششم، ش ۲: ۶۲-۷۴).
 - مقاله در دانشنامه، مجموعه مقالات و...: نام خانوادگی، نام (تاریخ انتشار). «عنوان مقاله». [نام مترجم]. در: نام دانشنامه/ مجموعه مقالات. زیر نظر/ به کوشش. محل نشر: ناشر. شماره صفحات. (مثلاً: خالقی مطلق، جلال (۱۳۸۱). «اهمیت و خطر مأخذ جنبی در تصحیح شاهنامه». در: سخن‌های دیرینه. به کوشش علی دهباشی. تهران: افکار. ص ۲۸۵-۳۱۲).
 - دستنویس: نام شهر، نام. عنوان کتاب. شماره دستنویس و کتابخانه. تاریخ کتابت. نام کاتب. (مثلاً: نیشابوری، معین‌الدین محمد بن محمود. بصائر یمنی. دستنویس ش ۳۵۸۴ کتابخانه ملی تبریز. مورخ پنجشنبه ۴ جمادی الاول ۶۸۰ق. به خط ابی‌الخیر محمد بن ابی‌بکر خراسانی تفتازانی.)



نصرالله صالحی

زندگی

از دوران کودکی او آگاهی در دست نیست. از دوره نوجوانی تحت تعلیم چیبوی زاده عبدی چلبی قرار گرفت. با راهنمایی و حمایت او به منصب کاتبی رسید. در ۹۶۰ق کاتب بیگریگ روم‌ایلی، صوقللی محمدپاشا، شد. در ۹۶۱ق به‌همراه سلطان سلیمان به سفر نظامی نخجوان رفت. با به‌صدارت رسیدن صوقللی محمدپاشا در ۹۷۲ق، کاتب دیوان همایون، و همزمان کاتب اسرار صدراعظم شد و موقعیت مهمی در دیوانسالاری عثمانی یافت. در ۹۷۳ق همراه سلطان سلیمان راهی سفر نظامی زیگتوار (سیگتوار) شد و به دلیل انجام خدمات شایسته، از طرف سلطان به مقام «مترقبه» و «زعامت» منصوب شد. در ۸ محرم ۹۷۸ «رئیس‌الکتاب» و در ۳ رمضان ۹۸۱ «نشانجی» شد. در ۹ شوال ۹۸۲ اثر معروف خود - منشآت السلاطین - را به سلطان مراد سوم (حک. ۹۸۲-۱۰۰۳/۱۵۷۴-۱۵۹۵) تقدیم کرد. یک سال بعد، مغضوب و از کار برکنار شد. در جمادی‌الاول ۹۸۵ سنجاق‌بیگ سمندریه شد و در ۹۸۸ در قسطنطنیه به این منصب گمارده شد. در محرم ۹۸۹ به استانبول فرا خوانده شد و برای بار دوم «نشانجی» شد. در ۱۲ ربیع‌الاول ۹۹۰ با دختر صدراعظم رستم‌پاشا ازدواج کرد و در ۲۱ صفر ۹۹۱ در استانبول درگذشت (BABINGER, 118; TDV, 12/396-397).

آثار

۶۱. منشآت السلاطین. فریدون بیک چند اثر به رشته تحریر درآورده است که مهم‌ترین آن‌ها منشآت السلاطین است. در این اثر معروف، تعداد ۱۸۸۰ مورد از مکتوبات رسمی مربوط به دوره عثمانی و قبل آن را یک‌جا جمع و تدوین کرده است. این اثر در سال‌های ۱۲۶۴-۱۲۶۵ و ۱۲۷۴-۱۲۷۵ قمری در دو جلد در استانبول چاپ شده است (صالحی، ۱۳۹۱: ۲۹۸-۲۹۹). سلائیکی مصطفی افندی که هم‌عصر فریدون بیک بوده، درباره این اثر می‌نویسد:

عرض شدن منشآت السلاطین، تألیف میرتوقیعی فریدون عصر، به حضور همایون. فریدون بیک نشانجی - دام علوه - تاریخ مزبور را چندین مدّت با جدّ بلیغ به‌طوری جمع و تدوین کرده بود که نامه‌های حضرات آل عثمان - رحمهم الله - و حُسن تدبیر و رای صائب و وقوعات سائره که در هنگام سفر و حضر از طرف اولیای دولت سر زده بود و نامه‌های همایون که به اعدای دین فرستاده بودند و نامه‌هایی که از طرف اعدای دین و دولت به سُدّه سعادت آمده بود، چون از ابتدای سلطنت عثمان غازی الی الآن، سیصد سال مرور کرده و وقایع زمان سابقه بالمرّه نسبیاً منسی شده متروک و پریشان شده بود، چندین سال با تقیّد تمام، ارباب کمال و اصحاب طبع و شعرا را با رعایت و اکرام جذب و جلب کرده و هزار و هشتصد و هشتاد نامه و دفاتر منازل به دست آورده و عهدنامه‌های همایون که در دوره سلطنت هر پادشاه متعلّق به احوال

جهانگیرمیرزا، به سلطان محمد فاتح درباره تسخیر بغداد (۱/۲۴۴)؛ نامه سلطان محمد فاتح به سلاطین اعجام (۱/۲۵۰)؛ نامه سلطان محمد فاتح به شاه ایران، جهانشاه میرزا، درباره فتح موره (۱/۲۵۵)؛ نامه شاه ایران، جهانگیرمیرزا، به سلطان محمد فاتح در هنگام خصومت با اوزون حسن (۱/۲۶۶)؛ نامه اوزون حسن به سلطان محمد فاتح بعد از اعدام شاه ایران، جهانشاه میرزا، و پسرش (۱/۲۶۸)؛ نامه اوزون حسن به سلطان محمد فاتح درباره فتوحات (۱/۲۶۹)؛ نامه مباحثات گونه اوزون حسن به سلطان محمد فاتح (۱/۲۷۱)؛ جواب سلطان محمد فاتح (۱/۲۷۱)؛ نامه آق شمس‌الدین در تعبیر رؤیای سلطان محمد فاتح هنگام عزیمت به جنگ با اوزون حسن (۱/۲۷۴)؛ حکم شریف سلطان هنگام عزیمت به جنگ با اوزون حسن (۱/۲۷۵)؛ نامه سلطان محمد فاتح به شاه خراسان، حسین بایقرا، درباره انهزام اوزون حسن (۱/۲۷۶)؛ فتحنامه سلطان محمد فاتح بعد از شکست اوزون حسن (۱/۲۷۸)؛ محبت‌نامه پادشاه خراسان، حسن بایقرا، به سلطان بایزیدخان غازی (۱/۲۹۸)؛ نامه سلطان یعقوب به سلطان بایزیدخان غازی (۱/۳۰۰)؛ جواب نامه پیشین (۱/۳۰۲)؛ نامه سلطان یعقوب به سلطان بایزیدخان غازی درباره قتل بایندر آق قویونلو (۱/۳۰۸)؛ جواب نامه پیشین (۱/۳۱۰)؛ نامه سلطان بایزید به سلطان یعقوب و بایسنقرمیرزا (۱/۳۱۶)؛ جواب نامه پیشین (۱/۳۱۸)؛ نامه والده بایسنقر میرزا به سلطان بایزیدخان غازی (۱/۳۲۰)؛ تصریح‌نامه احمدبک آق قویونلو به سلطان بایزیدخان غازی (۱/۳۲۴)؛ جواب‌نامه سلطان بایزیدخان غازی به علی‌بک و سایر امرای آق قویونلو (۱/۳۲۵)؛ نامه احمدشاه با انشای ادریس بدلیسی به سلطان بایزیدخان غازی بعد از شکست رستم شاه (۱/۳۲۶)؛ جواب نامه شاه اسماعیل از سوی سلطان بایزیدخان غازی درباره منع زیارت صوفیان برای زیارت اردبیل (۱/۳۳۸)؛ پاسخ بایزید به نامه پیشین (۳۳۸-۱/۳۳۹)؛ نامه دیگر از شاه اسماعیل به بایزید درباره رفع منع زیارت صوفیان (۳۳۹-۱/۳۴۰)؛ پاسخ

مملکت و امور دولت نوشته شده بود و از طرف سلطنت سنیّه عثمانیه به ملوک کفار و به شاهان قزلباش و به حکام دیار شرق و غرب فرستاده مبادله کرده بودند، یاکنویسی شده از مطالعه اش قوت قلب حاصل می‌گردید، و دوران نظیر او را ندیده و نشنیده بود؛ و هر جلدی از آن تاریخ، حکایت ایام یک سلطنت بود، و الی زمان سلطنت سلطان مرادخان [ثالث] - خلت خلافت - پانزده جلد تاریخ شده و همگی اینها را یک جلد نموده که زیاده از دو یست و پنجاه جزء یک کتاب عظیم‌الحجم شده بود و با حسن خط و مصرف بسیار به درجه اتمام رسانیده، به دستیاری محمدپاشای صدراعظم، به جناب پادشاهی عرض گردید؛ فی نهم شوال سنه نهصد و هشتاد و دو؛ منشآت السلاطین تسمیه شده عدد حروفش تاریخ سال واقع گردید. و در بی‌بدل بودنش قطعاً شبهه نیست و پسندیده عالم شد، ولی چون در مقابلش اکرامی نگردید، گویا چندان معتبر به نظر نیامد و عقلای دوران درین باب حیران ماندند. (سلاطینکی، ۱۳۸۹: ۲۱۹)

بسیاری از نامه‌ها و معاهدات مندرج در منشآت السلاطین مربوط به روابط ایران و عثمانی است. بدین شرح:

ج ۱ نامه شیخ حسن جلایری به سلطان اورخان غازی و پاسخ آن (۱/۷۳)؛ نامه سلطان مرادخان غازی به شاه ایران، اوئیس شاه (۱/۸۹)؛ فتحنامه سلطان مراد غازی به شاه عجم، اوئیس شاه، به مناسبت فتح ادرنه (۱/۹۱)؛ نامه شاه ایران، قره‌یوسف پاشا، به سلطان یلدرم بایزید درباره تعدی تیمور به آذربایجان (۱/۱۱۶)؛ نامه امیرتیمور به سلطان بایزیدخان (۱/۱۱۸)؛ نامه سلطان احمد جلایری به سلطان بایزید (۱/۱۲۲)؛ نامه شاه منصور برادر شاه شجاع، شاه شیراز، به سلطان بایزید (۱/۱۳۳)؛ محبت‌نامه حاکم شیروان، سلطان خلیل، به سلطان محمدخان غازی (۱/۱۴۸)؛ تهنیت‌نامه جهانشاه میرزا به سلطان مرادخان ثانی (۱/۱۵۹)؛ نامه حاکم شیروان به سلطان مرادخان ثانی (۱/۱۶۹)؛ ضراعت‌نامه جهانگیربن عثمانی قره قویونلو به سلطان مرادخان ثانی (۱/۲۰۷)؛ نامه سلطان محمد فاتح به شاه ایران، جهانشاه میرزا، (۱/۲۱۶)؛ نامه شیروانشاه به سلطان محمد فاتح (۱/۲۱۹)؛ نامه تبشیر فتح استانبول از سوی سلطان محمد فاتح به شاه ایران، جهانشاه میرزا (۱/۲۳۷)؛ نامه شاه ایران،

بایزید به نامه پیشین (۱/۳۴۰)؛ نامه نخست سلطان سلیم به شاه اسماعیل (۳۵۱-۱/۳۵۳)؛ نامه دوم سلطان سلیم به شاه اسماعیل (۳۵۴-۱/۳۵۵)؛ نامه سوم سلطان سلیم به شاه اسماعیل (۳۵۵-۱/۳۵۶)؛ جواب شاه اسماعیل به سه نامه سلطان سلیم (۳۵۶-۱/۳۵۷)؛ نامه چهارم سلطان سلیم به شاه اسماعیل (۳۵۷-۱/۳۵۸)؛ متن فتح نامه چالدران به شهزاده سلطان سلیمان (۳۵۸-۱/۳۵۹)؛ پاسخ شهزاده به نامه پیشین (۱/۳۵۹)؛ متن فتح نامه چالدران به خان کریمه از سوی سلطان سلیم (۳۵۹-۱/۳۶۱)؛ پاسخ نامه پیشین (۱/۳۶۲)؛ تضرع نامه شاه اسماعیل به سلطان سلیم بعد از جنگ چالدران (۳۶۴-۱/۳۶۶)؛ تضرع نامه خواجه اصفهانی به سلطان سلیم بعد از جنگ چالدران (۳۶۷-۱/۳۶۸)؛ متن فتح نامه مصر به حاکم مازندران (۳۸۲-۱/۳۸۳)؛ متن فتح نامه مصر به حاکم مازندران (۳۸۳-۱/۳۸۵)؛ متن فتح نامه مصر به حاکم شروان (۳۸۵-۱/۳۹۲)؛ پاسخ به فتح نامه پیشین (۳۹۲-۱/۳۹۳)؛ نامه مجدد سلطان سلیم به شاه شروان (۳۹۵-۱/۳۹۵)؛ تبریک نامه مظفرخان، پادشاه هند، به مناسبت فتح خطه عراق از سوی سلطان سلیم (۳۹۵-۱/۳۹۷)؛ نامه ارسالی به حاکم گیلان درباره شایعه فوت شاه اسماعیل (۱/۴۴۷)؛ تهدید نامه سلطان سلیمان به شاه طهماسب (۱/۴۷۸)؛ نامه صدراعظم به وکلای شاه در آماسیه (۱/۵۰۶)؛ تضرع نامه شاه طهماسب در آماسیه برای برقراری صلح (۱/۵۰۷)؛ نامه سلطان سلیمان به شاه طهماسب درباره قلعه قارص (۱/۵۱۲)؛ نامه سلطان سلیمان به شاه طهماسب درباره فرار بایزید به ایران (۱/۵۱۳)؛ پاسخ شاه طهماسب (۱/۵۱۶)؛ پاسخ دوم به نامه پیشین (۱/۵۱۸)؛ نامه سلطان سلیمان به شاه طهماسب برای رفع «شربتخانه»ها در ممالک محروسه (۱/۵۲۱)؛ پاسخ سلطان سلیمان به شاه طهماسب (۱/۵۲۳)؛ تبریک نامه شاه طهماسب به مناسبت پایان بنای مسجد جامع سلیمانیه (۱/۵۲۴)؛ پاسخ نامه پیشین (۱/۵۲۷)؛ نامه سلطان سلیمان به شاه طهماسب هنگام دعوت او به جنگ (۱/۵۲۹).

ج ۲ نامه پادشاه هندوستان درباره تسخیر ممالک ایران (۲/۶۷)؛ امر شریف سلطان خطاب به عثمان پاشا، فرمانده سفر نظامی شرق (۲/۱۱۶)؛ امر شریف سلطان خطاب به سنن پاشا، فرمانده سفر نظامی شرق (۲/۱۲۳)؛ امر شریف سلطان خطاب به درویش پاشا، فاتح شروان (۲/۱۲۴)؛ نامه همایونی به درخواست شاه عباس برای استقرار صلح و صلاح (۲/۱۵۷)؛ نامه همایونی به درخواست شاه عباس برای استقرار صلح و صلاح (۲/۱۶۰)؛ نامه همایونی به شاه عباس درباره حاکم گیلان (۲/۱۶۲)؛ نامه همایونی به شاه عباس بعد از مصالحه (۲/۱۶۵)؛ نامه همایونی به شاه عباس درباره مواد صلح (۲/۱۶۹)؛ متن عهدنامه ارسالی همایونی به شاه عباس (۲/۱۷۰)؛ نامه وزیراعظم علی پاشا به شاه عباس (۲/۱۷۳)؛ پاسخ صدراعظم مرادپاشا به نامه شاه عباس (۲/۱۷۵)؛ نامه صدراعظم مرادپاشا به شاه عباس (۲/۱۷۸)؛ پاسخ صدراعظم سنن پاشا به نامه شاه عباس درباره حاکم گیلان (۲/۱۷۹)؛ نامه صدراعظم مرادپاشا به وزیراعظم شاه عباس، الله وردی خان (۲/۱۸۳)؛ نامه صدراعظم عثمانی به محمد میرزا فرزند شاه طهماسب (۲/۱۸۴)؛ پاسخ صدراعظم ایران درباره مواد مصالحه (۲/۱۸۵)؛ نامه صدراعظم سنن پاشا به حاکم ایروان (۲/۱۸۷)؛ نامه سردار سنن پاشا به شاه عباس درباره نقض عهد (۲/۱۸۸)؛ پاسخ صدراعظم علی پاشا به نامه شاه عباس (۲/۱۹۰)؛ نامه صدراعظم علی پاشا به شاه محمد خدابنده (۲/۱۹۲)؛ نامه همایونی به شاه عباس (۲/۱۹۵)؛ نامه همایونی به شاه عباس (۲/۱۹۹)؛ نامه همایونی به شاه عباس درباره قطع حدود و سنور (۲/۲۰۲)؛ نامه همایونی به شاه طهماسب برای تحویل شهزاده بایزید (۲/۲۰۵)؛ نامه شاه طهماسب به سلطان سلیمان درباره تحویل شهزاده بایزید (۲/۲۱۰)؛ نامه درخواست صلح از طرف همایونی به شاه صفی بعد از فتح بغداد (۲/۲۱۰)؛ تهدید نامه سلطان مراد رابع به شاه صفی بعد از فتح بغداد (۲/۲۱۶)؛ نامه شاه صفی در باب حدود و ثغور (۲/۲۱۶)؛ متن عهدنامه تقدیمی شاه صفی همراه با هدیه (۲/۲۱۶)؛ نامه همایونی در پاسخ به نامه

«چون هیچ‌گونه اسبابی برای اثبات مدّعی مأموریت خود و مدافعه دعاوی مأمور عثمانی در دست» نداشت، نزدیک به سه ماه در «شروع مذاکره، بهانه‌جویی و تعویق کرده باطناً به تحصیل اسباب لازمه این مراتب مشغول گردید». او با جست‌وجو در کتابخانه‌های اسلامبول «همه‌جوره تواریخ دولت عثمانی، از اوّل تا آخر، و تواریخ وزرای بغداد و شرفنامه اکراد و منشآت فریدون‌بیک که حاوی اغلب نوشتجات و نامجات دولتی بود» را یافت و مطالب مهم و مرتبط آن‌ها را برای استناد «بیرون‌نویس» کرد (روزنامه مأموریت اسلامبول، ۱۸۳؛ محبعلی‌خان، ۱۴۰۰: ۲۸).

در جای دیگر می‌نویسد: «درویش‌پاشا خواست صورت عهدنامه شاه عباس را بیرون بیاورد که به حمایت عثمانیه بودن او مصرّح بوده است، اگرچه در کتاب مجموعه منشآت فریدون‌بیک صورت آن را پیش‌تر خوانده و جواب آن را نیز حاضر کرده بودم» (روزنامه مأموریت اسلامبول، ۲۲). همچنین در ردّ ادعاهای نماینده عثمانی، درویش‌پاشا، می‌نویسد: «یکی از اراضی متعلقه به دولت ایران به مقتضای حدود سلطان سلیمانی، ولایت قارص است که در هنگام استرداد شاهزاده بایزید در ایران، به موجب نامه مخصوصی که سواد آن در مجموعه منشآت فریدون‌بیک موجود است، سلطان سلیمان، قارص را بعلاوه یک میلیون و دو یست هزار تومان وجه نقد به دولت ایران واگذاشته است...» (همان، ۱۰۴). در جای دیگر، با استناد به منابع عثمانی می‌گوید: «به قراری که از تواریخ عثمانیه و نامجات مسطوره در مجموعه منشآت فریدون‌بیک مفهوم می‌شود می‌توان گفت که قارص داخل حدود قدیمه ایران بوده و حدود قدیمه ایران در سمت سلیمانیه از نزدیکی اربیل می‌گذشته» است (همان، ۱۰۷). محبعلی‌خان در برخی رساله‌ها و لوایحی که در دفاع از حدود و ثغور ایران نوشته، به اسناد و مکاتبات منشآت السلاطین استناد کرده است (نک. محبعلی‌خان، ۱۴۰۰: ۲۸، ۸۹، ۸۰، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۲۶). وی در یکی از نامه‌های خود به رئیس دایره وزارت خارجه (۲۹ محرم ۱۲۹۴) از «فرستادن جلدین کتاب منشآت فریدون‌بیک» به تهران خبر می‌دهد (همان، ۱۲۷). منشآت السلاطین به‌علت

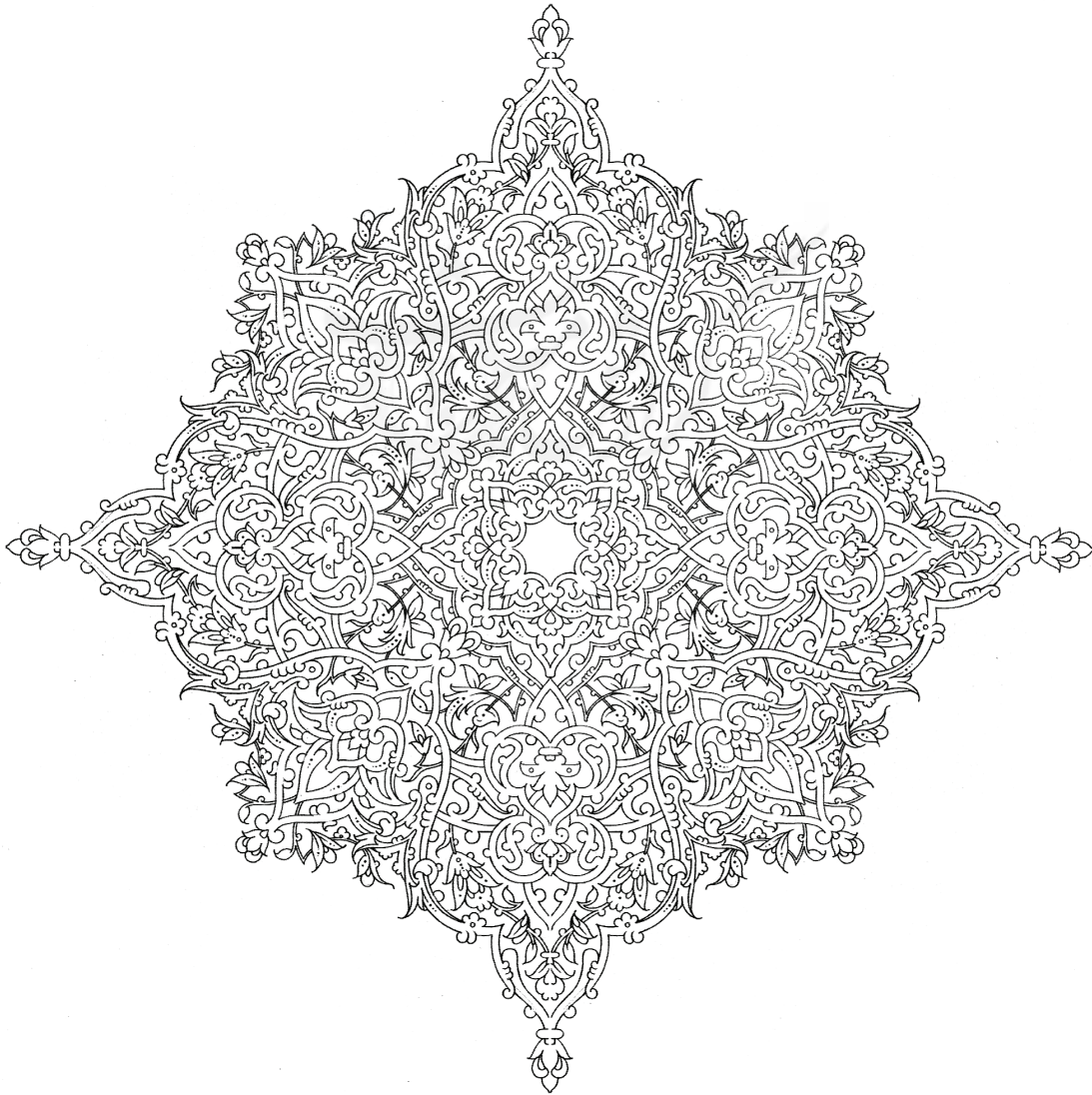
شاه صفی (۲/۲۱۷)؛ نامه همایونی به حاکم مشعشع، سید سنجار (۲/۲۳۴)؛ استمالت‌نامه همایونی به امراء گرجستان در شکایت از شاه ایران (۲/۲۳۵)؛ نامه شاه ایران که با سفارت موسی سلطان ارسال شده است (۲/۲۳۷)؛ نامه همایونی به شاه ایران بعد از پناهنده شدن شهزاده بایزید به ایران (۲/۲۴۰)؛ شفاعت‌نامه شاه ایران درباره شهزاده بایزید (۲/۲۴۲)؛ ملاطفت‌نامه همایونی در پاسخ به نامه شاه عباس (۲/۲۴۴)؛ نامه شاه عباس به سردار فرهادپاشا (۲/۲۴۷)؛ جواب سامی به نامه شاه عباس درباره اخسرخه (۲/۲۴۷)؛ جواب نامه شاه که به سردار مأمور فتح ایران نوشته بود (۲/۲۴۹)؛ نامه همایونی در پاسخ به نامه و پیشکش حاکم گیلان، خان احمدخان (۲/۲۵۰)؛ نامه همایونی در پاسخ به نامه شاه عباس (۲/۲۵۲)؛ نامه همایونی در پاسخ به رجنامه شاه عباس برای استقرار صلح و صلاح (۲/۲۵۵)؛ پاسخ همایونی به نامه شاه عباس (۲/۲۶۰)؛ نامه همایونی به شاه ایران درباره جلوس همایونی (۲/۲۶۳)؛ نامه همایونی به شاه عباس درباره رفع اختلاف میان خان ازبک و حاکم بخارا (۲/۲۶۷)؛ مکتوب قائم مقام پاشا به شاه عباس درباره استقرار صلح و صلاح (۲/۲۶۸)؛ نامه همایونی به شاه طهماسب در بطلان مذهب رافضی (۲/۴۶۳)؛ نامه همایونی به شاه ایران درباره جلوس همایونی (۲/۴۶۸)؛ پاسخ نامه پیشین (۲/۴۷۱).

منشآت السلاطین و دستورات‌الانشاء مهم‌ترین منابع برای آگاهی از مکاتبات رسمی سلاطین عثمانی با فرمان‌روایان دیگر کشورها، از جمله ایران است. دستورات‌الانشاء در شماره پیشین همین نشریه معرفی شد. منشآت السلاطین از زمان انتشار مورد توجه اهل تاریخ در ایران بوده است. برخی نسخه‌های آن در کتابخانه‌های ایران موجود است. دولت‌مردانی که با مسایل عثمانی درگیر بوده‌اند، به‌ویژه کسانی که مسئول مذاکره تحدید حدود بوده‌اند، بارها به مکاتبات و معاهدات این اثر استناد کرده‌اند. میرزا محبعلی‌خان، که در سال ۱۲۹۱ قمری به‌عنوان نماینده ایران برای شرکت در مذاکرات کمیسیون دوم تحدید راهی اسلامبول شده بود، می‌نویسد که بعد از ورود به اسلامبول

اشتمال بر صدها نامه و متن عهدنامه‌های منعقد شده میان ایران و عثمانی، در زمره منابع کم‌نظیر برای آگاهی از تاریخ روابط دو کشور است.

منابع

- صالحی، نصرالله (۱۳۹۱). تاریخ‌نگاری و مورخان عثمانی. تهران: پژوهشکده تاریخ اسلام.
- سلانیکی مصطفی افندی (۱۳۸۹). تاریخ سلانیکی (۱۰۰۸-۹۷۱). ترجمه از ترکی عثمانی: حسن بن علی. تصحیح و مقدمه: نصرالله صالحی. تهران: طهوری.
- میرزا محبعلی خان ناظم الملک مرندی یکانلو (۱۴۰۰).
- روزنامه مأموریت اسلامبول. این اثر از سوی موسسه پژوهشی میراث مکتوب در دست انتشار است.
- فریدون بیگ (۱۲۶۵-۱۲۶۴ق). منشآت السلاطین یا مجموعه منشآت فریدون بیگ. استانبول: دارالطباعت العامره.
- Babinger, Franz (1992); *Osmanli Tarih Yazarlari ve Es-erleri*, Çeviren, Coşkun Üçok, Ankara.
- Özcan, Abdülkadir, "Feridun Ahmed Bey". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, vol. 12, p. 396-397.



Gozaresh-e Miras

101

Quarterly Journal of Textual Criticism,
Codicology and Iranology
Third Series, vol. 7, no. 4, Winter 2022
[Pub. Winter 2024]

Proprietor:

The WRITTEN HERITAGE RESEARCH INSTITUTE

Managing Director & Editor-in-Chief:

Akbar Irani

General Editor:

Masoud Rastipour

Managing Editor:

Younes Taslimi-Pak

Cover:

Mahmood Khani

Print:

Miras

No. 1182, Enghelab Ave.,
Between Daneshgah St. & Abureyhan St.,
Tehran, Iran

Postal Code: 1315693519

Tel: 66490612, **Fax:** 66406258

Website: www.mirasmaktoob.com

E-mail: gozaresh@mirasmaktoob.ir

Table of Contents

Editorial

Jalal Matini and His Contributions to the Persian Written Heritage 3-4

Articles

Takhbīr al-Kalām: A Newly Found Work by Sayf al-Dīn Isfarangī on the Reasons for Revelation of Some of the Quran's Surahs and Verses / Behrouz IMANI 5-9

A Remnant of the Seljuq Period in Aleppo / Ahmad KHAMEYAR 10-12

A Few Mongolian Words and Expressions in *Al-Wasā'il Ilā al-Rasā'il* / Ali SAFARI AQ-QALEH 13-19

By the Might of the Royal Arm: on the Georgian Name of Allāhwerdī Khān / MohamadSadegh MIRZAABOLQASEMI 20-22

In Defense and Devotion: Affective Practices in Early Modern Turco-Persian Manuscript Paintings / Christiane GRUBER; Translated by Nastaran NEJATI 23-50

Three Etymological Notes / Hassan REZAI BAGHBIDI; Translated by Milad BIGDELOO 51-54

Some Evidence for the Accuracy of Bundari's Translation of *Māda Sihr* to *Nāqatu Binti Thalāthīn* / Hossein SHAHRABI 55-63

On the Monostichs and Quatrains of Hussayn 'alī Mīrzā Farmānfarmā / AliReza KHAZAI 64-69

An Introduction to the Challenges of Cataloging Persian Manuscripts in Poland: An Overview of the Manuscripts of *Bahār-i Dānish* and *Ṭuṭī Nāma* in Warsaw and Wrocław / Stanislaw Adam JAŚKOWSKI 70-80

Newly Discovered Poems of Khālis-i Astarābādī / Seyyed Hadi MIRAGHAI 81-87

Reviews and Critiques

A Contemplation on the Edition of *Ahsan al-Qiṣaṣ*: Collating the Edited Text with the Base Manuscript (Preserved in the Library of Celebi Abdullah in Turkey) / Seyyed Reza MOUSAVI HAFTADOR 88-99

A Review of the Textual Variations Between the Edited Text of *Zarrin Qabā Nāma* and a Newly Discovered Manuscript / Sadegh ARSHI 100-113

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (15) / Seyyed AhmadReza QAEMMAQAMI 114-117

Iran in Ottoman Texts and Sources (28)

Life and Works of Freyduṅ Beyk / Nasrollah SALEHI 118-122